

Ք Ր Ո Ն Ի Կ

Վիեննայի Միլիթարեան Միաբանութիւնը սօսեց իր հիմնադրութեան հարեւրամակը, իր այժմեան արբանո՞ր Գեր. Գովրդիկեան արգելադրուածին՝ քանանայութեան յիստմակը եւ Հանգեա Ամսօրեայի քանանահայկամակը Այս երբեակ սօսին մասնակցեցան Հայութեան թուր կարեւոր հիմնարկութիւններն ու անձնաւորութիւնները. եւ ուրիշ կերպ չէր կրնար ըլլալ, որովհետեւ Վիեննայի Միլիթարեան Տունը Հայ ցեղին մատուր կեանքի գլխաւոր վառարաններէն մէկն է, հայկական բանասիրութեան գերագոյն դարբնոցը. Տալով ազգին Գաթը՝ ճեաններու, Գարգաշեաններու, Այսլեաններու, Տաշեաններու պէս ճշմարիտ գիտուններ, այդ տունը ոչ միայն հայկական գիտութեան յառաջդիմութեանը մեծապէս նպաստած է, այլ եւ այդ հմուտ մեծ մեղքերուն եւրոպայացի մօտ յարուցած յարգանքովն ու սքանչացմամբը մեր ցեղին վարիչ բարձրացուցած է իր բանասիրութեան մէջ արեւմտեան մեծ վարպետներու հետ մրցող ուղեղներ հասցենելու կարող ցեղ, Հանգեա Ամսօրեան իբր բարձր բանասիրութեան մասնագիտական օրկան՝ մեր մատուր կեանքին անհրաժեշտ գործիքներէն մին է, զոր ամբողջ Հայութիւնը շահուն պահպանելու, զօրացնելու, ընդարձակելու Կողջ դոր Հանգեսի խմբադասութիւնը կ'ուղղէ այս առթիւ հայ հասարակութեան, երանի՜ թէ լսելի ըլլայ:

Հայ գրասէր ունեւորները, ուսումնասիրական նպատակով հիմնուած ընկերութիւնները, պէտք է փութան մասնակցել այն հանգանակութեան որ բացուած է զբամազութի մը կազմուելու համար, որպէս զի Հանգեա Ամսօրեան ոչ միայն այսուհետեւ Միաբանութեան իրայ տարին 3000 ֆրանքի շնորքով, այլ եւ կարենայ ի վիճակի ըլլալ օտար եւ հայ թուր հայագէտ բանասէրները հաւաքել Հանգեսին շուրջը, ինչպէս կ'առաջարկէ Միաբանութեան պատուական ուսերէն մին՝ Հ. Գրիգորի Մհնէվիշեան. Թէ այդ փափաքին իրագործուի ի՞նչ հոյակապ ու օգտաւէտ արդիւնք

կրնայ տալ, ատոր մասին գաղափար կազմուելու համար կը բաւէ աչքէ անցընել բովանդակութիւնը Յուսարձանին զոր Միաբանութիւնը պիտի հրատարակէ ի մօտոյ՝ ի պատիւ Հանգես Ամսօրեայի քանանահայկականին, եւ որուն աշխատակցած են եւրոպացի եւ հայ գրեթէ բոլոր ծանօթ բանասէրները:

* * *

Հ. Սրսէն Ղազիկեան, որմէ երկու գեղեցիկ թարգմանութիւններ կը զարգարեն Անուհիսի այս թիւը, ի լոյս ընծայեց վերջապէս շատոնց ի վեր սպասուած Իլիսկանի աշխարհաբար թարգմանութիւնը:

Իլիսկանի աշխարհաբար թարգմանութիւն մը՝ թուական մըն է աշխարհաբարի պատմութեան մէջ: Աշխարհաբարի յաղթանակին վերջնական նուիրագործումն է. Այդ տեսանկէտով՝ Հ. Ղազիկեան նորնաւորութեանց արժանի է. Թէ ինչքան յաջող է այդ թարգմանութիւնը, թէ՛ հարազատութեան տեսակետով, թէ՛ իբր հախքէն լեղու եւ տաղաշափութիւն, ասկիկ կ'արժէ մանրամասնօրէն եւ խղճմտօրէն քննել. Թողով զայդ յուշագէտ քննադատներու, եւ կ'ուզեմ միայն ողորշել պատուական Միլիթարեանին անխնջ ու գեղեցիկ ջանքին պատուամը, եւ համոզուած եմ որ եթէ նոյն իսկ մանրամասնութեան թերութիւնները նշմարուին հոն՝ մեր մէջ Հոմերոս ասկից աւելի լաւ աշխարհաբար թարգմանող ուրիշ մը պիտի չկրնայինք գտնել: Ու երբ կը նկատենք որ Հ. Ղազիկեան քանի մը տարուան մէջ, Տանթէն եւ Օսթրիանն յետոյ, մեզի տուաւ Լէոփատիի եւ Վիլիթթորիա Աղանուրի քերթուածներու, Տրուստիկի Աղասեային, Սեպականին եւ Իլիսկանի թարգմանութիւնը վրայ վրայ, եւ ատոնց հետ Մոսկնադիտութեան պատկառելի ու տաժանելի գործն ալ կը շարունակէ յառաջ տանել, կը մնայ մեզի գորովագին սքանչացմամբ շնորհակալութիւն յայտնել նորանաչակ եւ բազմաշխատ Միլիթարեանին եւ մաղթել որ ան հարենայ իրագործել իր — եւ մեր — փափաքը. այն է աշխարհաբարի վերածել զասական բոլոր մեծ գլուխ-գործոյնները:

* * *

Հայկական Ընդհ. Բարեգործական Միութեան հիմնադիրներէն եւ գլխաւոր ղեկավարներէն՝ Երուսաղէմէ ալի Աղաթօն վերջնաւ փարիզի մէջ՝ բանախօսութիւն մը արտասանելով, ինչպէս եւ անձամբ գիտմունքներ ընկելով մեր գաղութին հարուստներուն մօտ, կազմեց այդ Միութեան տեղական Մասնաճիւղ մը, հաւաքեց 50,000 Ֆրանքի մօտ մուտքի գրամ, եւ տարեկան մօտ 7000 Ֆրանքի անդամավճար, Այս յաջողութիւնը հաճոյքով պիտի լսուի Հայկ. Բարեգ. Ընդհ. Միութեան բարեկամներուն կողմէ:

Երկու տարի առաջ ես աստջարկած էի որ փարիզի Հայկական Միութիւնը, որ իր հայկական «Ալիանս Իսթայէլիթ»ի ուղղափառ զեբը կատարած վերջնացած է եւ այլ եւս գոյութեան հիմք չունի, իր ունեցած դրամագլուխը յանձնէր Բարեգործական Ընդհ. Միութեան, եւ ինքն իսկ նախաձեռնութիւնն առնէր փարիզի տեղական քօմիթէն կազմելու: Փարիզի Հայկ. Միութեան ղեկավարներէն ոմանք համամիտ չեղան՝ յարգելի պատճառներով: Այժմ անշուշտ բոլորը համաձայն պիտի ըլլան թէ փարիզի Հայկ. Միութեան դրամագլուխը պէտք է յանձնել Բարեգործական Ընդհ. Միութեան: Կարելի է յանձնել ֆ. Մ. Միութեան անունով, եւ որոշ նպատակի համար:

Ինչպէս արդէն իսկ գրած եմ այստեղ, Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Միութիւնը կոչուած է Հայութեան ամենամեծ ընկերութիւնն ըլլալ, եւ ամէն Հայ այս կամ այն ձևով անոր ընդարձակման եւ զօրացման պէտք է նպաստէ: Իսկ Միութեան ղեկավարները պէտք է միշտ հեռու կենան կուսակցական ու եւ միեւնոսականութենէ, ամբողջ ազգին սէրն ու համակրութիւնը վաստակելու շանդիք ըլլան, եւ երբեք չմոռնան թէ նոյն իսկ Ալիանս Իսթայէլիթը յայտարարած է որ ազգաստիւնամ ընկերութիւն մը չէ ինքը, այլ Հրէութեան բարձրագոյն շահերը, պատիւը, վարկը պաշտպանող, անոր բարոյապէս եւ նիւթապէս զօրանալուն նպաստող ընկերութիւն մը:

* * *

Անհիթի փարիզարանկ երաժշտազէտ ընթերցողներէն ոմանք գիտողութիւն ըրին ինձի՝ Փրօֆֆ. Գաֆանսի նուիրուած յօդուածին մասին որ վերջին թիւով հրատարակուեցաւ. ըստ իրենց՝ չափազանցութիւններ կան այդ յօդուածին մէջ, եւ ինքս ալ համամիտ եմ այդ գիտողութիւն ընդունելուն. կան արդարեւ հոն՝ արդար գնահատութիւն տողերու հետ՝ եւ քանի մը չափազանցութիւններ ու անհշուտութիւններ: Այդ յօդուածը Փրօֆֆ-Գաֆանսիին իսկ թարգմանելով յանձնած էր մեզի՝ հրատարակելու խնդրանքով եւ մենք զայն հրատարակեցինք երկտառաբոյ հայ երաստիւրը քաջալերելու համար: Օտար մը որ մեր մէջ հայերենակիցը կը դրուատէ, ասի մեզի հաճոյք միայն պէտք է պատճառէ: Ատոր մէջ ոչ մէկ վնաս չկայ, Իրական վնաս ինքն իսկ Փրօֆֆ-Գաֆանսիին պիտի կրէր, եթէ չփանար այդպիսի ներքողներէ զոր երկտառաբոյ խառնող վեհանձն Ֆրանսացի մը չըռալեր է, եւ իրօք կարծէր թէ իր գործերը կարող են զլիւքի կամ ֆլուիդ դարու մեծ վարպետներուն գործերուն հետ բաղդատութեան դրուել, կամ թէ իրօք իրմէ կը սկսի համաձուլում մը եւրոպական ու արեւելեան երաժշտութեանց, Սկսնակ մը պէտք է որ փառասէր ըլլայ եւ ցանկայ հասնիլ ամենամեծ բարձունքներուն. բայց յաւակնտ եւ մեծամիտ պէտք չէ ըլլայ, որովհետեւ յաւակնութիւնը կ'արգիլ հասնիլ այդ բարձունքներուն:

* * *

Անհիթի ներկայ թիւով կը հրատարակեմ Ռուբէն Զարգարեանի մէկ հեքեաթը, զոր այս այս օրերս գտաւ հին թուղթերու մէջ: Զարգարեանի առաջին արատադրութիւններէն մին է, գրուած 1895ի Մաղիկին համար, եւ որ՝ Մաղիկի հրատարակութեան դադարմամբ՝ մնաց անտիպ: Տեսակ մը վարիանթ է նոյն հեղինակին Մաղիկի մէջ հրատարակած Մովսիսիմ հարսը հեքեաթին, բայց ուրի իր ուրոյն գոյնը, նշանակութիւնը, եւ գրուած է այն նոյն սաք, կենդանի եւ գունաւիզ ոճովը զոր

Սեւ հաւր կանչեց գլուխ-գործոցին սքանչելի բանաստեղծը երեւան բերաւ առաջին օրէն : Եւ կը կարծեմ թէ այս էջը արժանի է օր մը Յայկավոյսին երկրորդ տպագրութեան մէջ իր տեղին ունենալու՝ միւս քերթումներուն քով, — ինչպէս որ կը կարծեմ թէ այդ գրքին մէջ պէտք է նսեւ իր տեղն ունենայ ձախարակին փերուածը, զոր Հայոց ծածկանուէրով Զար-դարեան հրատարակեց ԱՅՏԻՅԻՅԻ առաջին տա-րուան 5-6 թիւին մէջ եւ որ իր — եւ հայ գրականութեան — ամենէն հրաշալի էջերէն մէկն է :

* * *

Փրօֆէսոր Ստեփանովի, ծանօթ գեղար-ուեստագագատմագէտը, հայ մամուլին միջոցով հայ հասարակութեան կ'ուղղէ կոչ մը, որ պէտք է ընդունուի խանդավառօրէն. « Էջ-միթանայ Աւետարան » ին հնդկնակը հաստա-տած է Վերջնայի Համալսարանին կից՝ Գիդ-արուեստի Պատմութեան Ուսումնարան մը (Institut), որ նպատակ պիտի ունենայ ու-սումնասիրել Յունաստանի, Սիրիոյ, Միջա-գետքի, Փոքր-Ասիոյ, Ռուսաստանի հին գեղարուեստին հետ՝ եւ Հայոց հին գեղար-ուեստը : Բայց որպէս զի կ'ըսէ փրօֆէսորը, կարելի ըլլայ հայ գեղարուեստը ուսումնասի-րել իր ամբողջութեան մէջ, եւ ճշգիւ գեղ-արուեստի պատմութեան մէջ անոր տեղը՝ որ առաջինակարգներէն է, նորահաստատ ուսում-նարանը, որ նիւթական մեծ միջոցներէ զեւ զուրկ է, պէտք ունի Հայոց օգնութեանը : Եւր օգնութիւնը կարելի է հասցնել՝ շէնքե-րայ, յիշատակարաններու, գեղարուեստական առարկաներու լուսանկարներ հանելով ու զրկե-լով փրօֆէսորին. եւ յետոյ՝ հայ արուեստի վրայ հայերէն լեզուով երեւցած ուսումնասի-րութեանը թարգմանութիւնը իրեն ուղարկե-լով : Փրօֆէսորը կ'աւելցնէ թէ մասնաւորապէս կը փափաքէ ամենէն առաջ թօքամանեանի աշ-խատութեանը թարգմանութիւնն ունենալ :

Մենք ամենախոր ու ըստութիւն կը զգանք տեսնելով որ մեր ազգային գեղարուեստին ինքնատիպ հանդամանքն ու առաջնակարգ կարեւորութիւնը, զոր այնքան անգամ շեշ-տած ենք այս թերթին մէջ. կը սկսի ընդու-

նուրի եւրոպացի մասնագէտներէ, եւ այդ թէզը վերջնապէս ու մանրամասնօրէն հաս-տատելու համար՝ գիտականօրէն կազմակեր-պուած ջանքեր կը փորձուին Եւրոպացոց եւ Հայերու կողմէ : Ամէն Հայ, որ ո՛ր եւ է ձեւով կարող է օգնել Պ. Ստեփանովիին, պէտք է է իրեն պարտք համարի այդ օգնութիւնը չզլանալ :

Ահա Ուսումնարանին հասցէն՝

Kunsthistorisches Institut,

1. Franzensring 22. Vienne, (Autriche)

Ու նոյն ատեն, տեսնելով այն մեծ կարեւո-րութիւնը զոր եւրոպացի վարպետ մը կ'ըն-ծայէ մեր տաղանդաւոր ու քաղմագատաղ հայրենակից Թօքամանեանի աշխատութեանը, կը մաղթենք որ հայ հասարակութիւնը թօթա-փէ վերջնապէս անտարբերութիւնը զոր ցարդ ցոյց տուած է հանդէպ այդ կարող գործիչին, օգնէ անոր ի լոյս ընծայել իր քաղմաթիւ ուսումնասիրութիւնները, որոնցմէ զեւ շատ քիչը հրատարակուած են :

Ա. ԶՊԱՆԵԱՆ

ԳԱՌԵԱԿՆԵՐ

ՊԱՐՍԻԿ ԽՈՐՀՐԳԱՊԱՇԵ ԲԱՆԱՍԵՂՄՈՒԹԻՒՆԻՑ

— 00000 —

Գէթ մի բոպէ քո կրքերին թէ իշխես, Մարգարէից որչ ցիտութեան կը սիրես. Այն դէմքն անտես, որ որչ աշխարհն է պարում, Դու քո մտքի հայելու մէջ կը դիտես :

—

Սիրողների կրթումը կան ալ կարգեր. Այս անապակ զինել կը տայ այլ բարքեր. Ալլ է ուսումն ինչ որ ուսաց զլրդում, Ալլ է ինչ որ երբ ձեր սրտում ըզգաց սէր :

—

Խոստովանիր, որ սէրն ընտիր մի բան է, Որ չարիքը վատ բընութիւնը նշան է. Դու քո կրքին սէր անունն եւ զըրդմած. Անցըր կրքի ու սիրոյ մէջ շատ լայն է :

Ճալալեղզին Մաուլեվի